

вить тиждень. Законодавство про вибори Литовської республіки пропонує більш комплексний підхід до визначення строків «мораторію мовчання», відповідно до цього закону, «забороняється проводити передвиборчу агітацію за 30 годин до початку голосування, а також у день голосування, за винятком наочних та таких, що не знімаються в силу певних обставин, які не залежать від волі людини, агітаційних матеріалів, розміщених у спеціально пристосованих для цього місцях, щонайменше за 48 годин до початку голосування». Певно, найбільший строк, протягом якого агітація має припинитися, встановлений законодавством Ізраїлю. У цій країні для телебачення передбачено припинення трансляції агітаційних новин за 30 діб до дня виборів.

У зв'язку із стрімким розвитком суспільних відносин виникає проблема дотримання правила «кампанії мовчання», зокрема це пов'язано із використання мережі Інтернет для політичної агітації. Сучасні інформаційні технології забезпечують постійний доступ до раніше опублікованих новин, інтерв'ю та інших видів політичної пропаганди: архіви щоденних газет, як правило, можна продивлятися безкоштовно. Тим не менш, за словами представників керівництва Угорської виборчої комісії щодо заборони на передвиборчу агітацію, правило «мораторію мовчання» не вважаються порушеними, коли інформація про кандидатів та партії з'явилася на сайті до початку мораторію та є доступною під час нього. Однак воно вважається порушеними, якщо в цей період на сайті розміщується або оновлюється інформація, зібрана до початку «мораторію мовчання» або безпосередньо під час нього. Це положення відповідає подібним нормам литовського та російського законодавств про вибори.

В Україні під час «мораторію мовчання» кандидати вдаються до різноманітних способів обходження закону задля отримання голосів виборців. Політичні партії (блоки), кандидати, ЗМІ продовжують непрямыми засобами агітаційний процес: замінюють ім'я кандидата на загальноживаний псевдонім або словосполучення; продовжують публікувати агітаційні матеріали в Інтернет-виданнях; оновлюють інформацію на сайтах щодо кандидата або його опонентів; надають матеріальні ресурси виборцям прикриваючись «благодійними» акціями тощо.

Передвиборча кампанія в ідеальному варіанті мала б бути чистою конкуренцією передви-

борчих програм кандидатів, коли виборець має можливість ознайомитись із запропонованими напрямками розвитку держави, прогнозованими механізмами реалізації цих програм, порівнюючи їх, та сформувавши власний вибір. Тому важливо, щоб на вільне волевиявлення виборця не впливали різного роду заохочення майнового та немайнового характеру.

На підставі вищевикладеного, ми можемо зробити висновок про необхідність реформування виборчого законодавства в частині передвиборчої агітації.

Серед заходів, які необхідно зробити, ми виділили такі: збільшення часу «кампанії мовчання» для того, аби виборці мали час об'єктивно оцінити програми кандидатів; встановити заборону на розміщення, оновлення сайтів на агітаційну тематику в період «мовчання»; посилити юридичну відповідальність за поширення агітаційних матеріалів, коли дана діяльність є забороненою. Вирішення поставленої проблеми має носити комплексний характер та дієвим на практиці, а не шляхом механічного внесення змін у діюче законодавство. Всі ці зміни допоможуть забезпечити дотримання принципу рівності учасників виборчого процесу та виключать можливість порушення передвиборчої агітації.

Науковий керівник: к. ю. н., асистент кафедри конституційного права України НЮУ імені Ярослава Мудрого О. В. Члевик.

Слінько Тетяна Миколаївна
НЮУ імені Ярослава Мудрого,
к.ю.н, доцент, завідувач кафедри
конституційного права України

ВІДОБРАЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СВОБОДИ В ОСНОВНОМУ ЗАКОНІ УКРАЇНИ

Модернізація Конституції України на сучасному етапі, який ще називають «євроінтеграційним», відбувається на європейських цінностях та принципах. Згідно зі ст. 2 Консолідованої версії Договору про Європейський

Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу (Лісабонський договір) основоположними цінностями Європейського Союзу визнаються повага людської гідності, свобода, демократія, рівність, верховенство права та повага до прав людини, включаючи повагу до прав меншин. Ці цінності є спільними для всіх держав-членів у суспільстві, де переважають плюралізм, недискримінація, толерантність, правосуддя, солідарність та рівність прав чоловіка та жінки.

Дії Союзу на міжнародній арені мають бути скеровані згідно з принципами, які надихали його створення, розвиток та розширення та які він намагається донести до більш широкого світу, а саме це: демократія, верховенство права, універсальність і єдність прав людини та основоположних свобод, повага до людської гідності, принципи рівності та солідарності, повага принципів Статуту ООН та міжнародного права, що також відомі як «європейські стандарти».

Сучасне правове забезпечення інформаційних прав і свобод є досить багатоманітним. Зокрема, у ст. 18 Загальної декларації прав людини (1948) зазначається: «Кожна людина має право на свободу переконань і вільне їх виявлення; це право включає свободу безперешкодно дотримуватись своїх переконань та свободу шукати, одержувати і поширювати інформацію та ідеї будь-якими засобами і незалежно від державних кордонів». Свобода вираження поглядів була визнана цим міжнародно-правовим актом однією з фундаментальних демократичних цінностей, необхідних для мирного співіснування націй.

Статтю 19 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права проголошується, що кожна людина має право на свободу переконань і на вільне їх вираження, яке передбачає свободу безперешкодно дотримуватись власних переконань і свободу шукати, одержувати та поширювати інформацію та ідеї будь-якими засобами і незалежно від державних кордонів.

Досить важливе значення для розвитку як свободи вираження, так і свободи інформації має Європейська конвенція про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р., і правотворчість Європейського Суду з прав людини — головного міжнародного контролера з цих питань, загальновизнаного «творця» стандартів визнання судочинства.

Європейська конвенція про захист прав людини та основоположних свобод (ЄКПЛ), яка

адаптувала універсальні міжнародні акти до національних особливостей держав-членів Ради Європи, є базисом для утвердження принципу загальної поваги до прав людини й забезпечення однакового підходу до регулювання прав людини на європейському континенті. Однією з найбільш вагомих для розуміння природи демократичного суспільства є стаття 10 ЄКПЛ, яка містить гарантію захисту свободи вираження, і встановлює, що право на свободу вираження поглядів включає свободу дотримуватись своїх поглядів, одержувати і поширювати інформацію та ідеї без втручання держави і незалежно від кордонів. Зазначена стаття Конвенції не перешкоджає державам вимагати ліцензування діяльності радіомовних, телевізійних або кінематографічних підприємств.

Здійснення цих свобод, згідно з ч. 2 ст. 10 ЄКПЛ, оскільки воно пов'язане з обов'язками і відповідальністю, може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом і необхідні в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку, з метою запобігання заворушенням або злочинам, для захисту здоров'я і моралі, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя.

Необхідно зазначити, що право доступу до інформації, закріплене у ст. 10 Конвенції, неодноразово були предметом розгляду Європейським судом з прав людини. «Суд встановив відмінності між, з одного боку, доступом до інформації загалом та ЗМІ і, з другого боку, окремих громадян, включаючи право на доступ до документів тих громадян, які мають особливу зацікавленість в одержанні інформації».

Як бачимо, ст. 10 ЄКПЛ у своїй першій частині гарантує свободу вираження поглядів, а в другій частині встановлює випадки, коли така свобода може бути обмежена. До речі, ці положення ст. 10 містять абсолютно протилежний підхід до свободи вираження поглядів, ніж, наприклад, у Сполучених Штатах Америки, де така свобода передбачена Першою поправкою до Конституції і є необмеженою. Слід наголосити на тому, що ЄКПЛ прямо передбачає, що обмеження права на вільне вираження поглядів не є порушенням Конвенції, якщо ці обмеження було встановлено задля досягнення однієї з цілей, зазначених у п. 2 ст. 10.

Низку фундаментальних інформаційних прав містить в собі Хартія засадничих прав Євросоюзу (2000). Зокрема, таємниця приватної кореспонденції гарантується ст. 7 Хартії, захист персональних даних — ст. 8, свобода інформації — ст. 11, свобода літератури, мистецтва, науки разом з академічною свободою — ст. 13, право на доступ до інформації на підприємствах — ст. 27, право працюючих на доступ до документації — ст. 42, право на петицію — ст. 44.

Положення Конституції України в цілому складають досить міцний фундамент щодо регламентування прав і свобод людини і громадянина в інформаційній сфері. Першоосновою для таких, пов'язаних між собою конституційних прав, як свобода вираження поглядів (включає свободу інформації) та права на доступ до інформації, є стаття 34 Основного Закону України.

Окрім права на вільне вираження своїх поглядів і переконань, права вільно збирати, зберігати, використовувати та поширювати інформацію (ст. 34), Конституція України також закріплює право кожного громадянина знайомитися в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, в установах і організаціях з відомостями про себе (ч. 3 ст. 32), гарантує право вільного доступу до інформації про стан довкілля, якість харчових продуктів, предметів побуту (ч. 2 ст. 50), право знати свої права і обов'язки (ч. 1 ст. 57), встановлює, що закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права та обов'язки громадян, мають бути доведені до відома населення в порядку, встановленому законом.

Відкритість та гласність діяльності різних гілок державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні також визначається відповідними конституційними нормами.

Так, важливою конституційною гарантією інформаційної прозорості влади є презумпція відкритості засідань Верховної Ради України (ч. 1 ст. 84), а також право народного депутата України звертатися із запитом до органів Верховної Ради України, до Кабінету Міністрів України, до керівників інших органів державної влади та органів місцевого самоврядування (ст. 86), та обов'язковість оприлюднення звітів про виконання Державного бюджету України (ст. 97).

Отже, зазначені норми певною мірою є втіленням у Конституцію України концепції сво-

боди інформації та її органічного складника — права на доступ до інформації.

До того ж, гарантується судовий захист права громадян спростувати недостовірну інформацію про себе і членів своєї сім'ї та право на відшкодування матеріальної і моральної шкоди, завданої збиранням, зберіганням, використанням та пошуком подібної інформації.

Так, відповідно до п. 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України № 8-рп/2003 від 10 квітня 2003 року (справа про поширення відомостей) звернення громадян до правоохоронного органу, що містять певні відомості про недодержання законів посадовими або службовими особами, передаються чи повідомляються не з метою доведення таких відомостей до громадськості чи окремих громадян, а з метою їх перевірки уповноваженими на це законом іншими посадовими особами... Водночас наявність у зверненнях до правоохоронного органу завідомо неправдивих відомостей тягне за собою дисциплінарну, цивільно-правову, адміністративну або кримінальну відповідальність згідно з законодавством України.

Робоча група з прав людини Конституційної Комісії України, яка була створена Президентом України П. Порошенком 3 березня 2015 р., завершила роботу щодо модернізації розділу II Конституції України.

Метою опрацювання розділу II чинного Основного Закону було приведення його у якомога більшу відповідність до вище згаданих міжнародно-правових документів, системний аналіз яких дає підстави стверджувати, що більшість положень, які визначені в цих актах, імплементовано в національне законодавство. Разом з тим, спираючись на існуючу «статистику занепаду» України, можна дійти висновку про те, що її Основний Закон досі не відповідав й нині не відповідає аксіомам органічного конституціоналізму (В. Речицький). Тобто конституційні норми можуть діяти як ефективний регулятор лише за умови, що їх зміст відповідатиме фундаментальним психологічним установкам людини.

Важливо, щоб законодавець продовжував цей процес з ціллю подальшого удосконалення і гармонізації із міжнародно-правовими стандартами національного законодавства у сфері реалізації інформаційних прав і свобод.